

Izabela Pawłowska¹

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
ORCID ID: 0000-0003-2532-3730

ZAJĘCIA NIEDOPUSZCZALNE Z PERSPEKTYWY ETYKI ZAWODOWEJ RADCY PRAWNEGO

ABSTRACT

Unacceptable activities from the perspective of the professional ethics of attorney-at-law

The aim of this article is the issue of unacceptable activities from the perspective of the professional ethics of an attorney-at-law. The work analyzes the possibilities for an attorney-at-law to undertake additional professional activities, both those related and unrelated to providing legal assistance. The recent amendment to the Code of Ethics for Attorneys-at-law specifies rules for cooperation with non-professional entities, with particular emphasis on their regulation.

Keywords: attorney-at-law, profession, unacceptable activities, ethics.

Słowa kluczowe: radca prawny, zawód, zajęcia niedopuszczalne, etyka

1. Uwagi wstępne

Radca prawny, wykonując zawód zaufania publicznego, zobowiązany jest działać zgodnie z obowiązującymi go regułami korporacyjnymi. Szczególną uwagę powinien zwrócić

¹ Radca prawny, asystentka w Katedrze Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Ekonomii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Adres e-mail do kontaktu: kancelaria@izabelapawlowska.pl.

na to, z jakimi innymi aktywnościami zawodowymi może łączyć pełnienie zawodu radcy prawnego. Z uwagi na obecne uwarunkowania rynku zauważyć można popularny trend łączenia zawodu radcy prawnego z innymi profesjami. Punktem wyjścia do przedmiotowego artykułu są zmiany dokonane w Kodeksie Etyki Radcy Prawnego² w rozdziale drugim, poświęconym konfliktowi interesów oraz zajęciom niedopuszczalnym. W pierwszej kolejności należy odróżnić tematykę zajęć niedopuszczalnych, których dotyczy art. 25 oraz 25a KERP, od konfliktu interesów, których dotyczy art. 26–30a KERP. Celem obu regulacji jest zapewnienie niezależności w wykonywaniu zawodu radcy prawnego. W przypadku konfliktu interesów chodzi głównie o sytuację, w której radca prawny może działać na rzecz pozostających w sprzeczności interesów, a w przypadku zajęć niedopuszczalnych chodzi o weryfikację przez radcę prawnego zajęć, które zamierza podjąć poza działalnością zawodową polegającą na świadczeniu pomocy prawnej w kontekście wpływu tej działalności na jego niezależność, godność zawodu, zaufanie do zawodu radcy prawnego oraz na tajemnicę zawodową³. Problem zajęć niedopuszczalnych w kontekście zawodu radcy prawnego był już poruszany w literaturze, ale z uwagi na nowelizację KERP, która weszła w życie 1 stycznia 2023 r., zasadne jest przyjrzenie się ponownie tej tematyce i podjęcie próby znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy zakres zmian został dokonany w słusznym kierunku? Czy zostały wyeliminowane dotychczasowe wątpliwości interpretacyjne? Czy zmiany w KERP stanowią wyjście naprzeciw oczekiwaniom środowiska, czy wręcz przeciwnie?

2. Ograniczenia w podejmowaniu przez radcę prawnego innej działalności niż świadczenie pomocy prawnej – zakres regulacji

W art. 25 KERP uregulowane zostały kwestie ograniczenia w podejmowaniu przez radcę prawnego innej od świadczenia pomocy prawnej działalności lub uczestniczenia w czynnościach, które ograniczałyby jego niezależność, uchybiałyby godności zawodu, stwarzałyby zagrożenie dla tajemnicy zawodowej lub powodowałyby wystąpienie konfliktu interesów. Przedmiotem ochrony są tu przede wszystkim wizerunek i odbiór społeczny zawodu radcy prawnego. Szczególny wpływ na to, jak społeczeństwo postrzega zawód radcy prawnego, mają m.in. immanentnie związane z nim cechy, takie jak: niezależność, godność zawodu, przestrzeganie tajemnicy zawodowej, a także unikanie konfliktu interesów. Naruszenie któregokolwiek z tych elementów budujących wizerunek radcy prawnego mogłoby spowodować pejoratywny odbiór osób wykonujących ten zawód, a także doprowadzić do utraty zaufania w społeczeństwie⁴.

2 Uchwała nr 884/XI/2023 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 7 lutego 2023 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, <https://kirp.pl/wp-content/uploads/2023/02/kodeks-etyki-radcy-prawnego-i-regulamin-wykonywania-zawodu.pdf>, s. 4 i n. [dostęp: 13 lutego 2024 r.]; dalej: KERP.

3 A. Suska, *Konflikt interesów i zajęcia niedopuszczalne w kontekście zasady niezależności radcy prawnego*, [w:] *Niezależność radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, S. Patyra, T. Niedziński, Warszawa 2020, s. 109–110.

4 T. Scheffler, *Komentarz do art. 25*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Legis 2023.

Warto przyjrzeć się bliżej dokonanej zmianie brzmienia ust. 1 art. 25 KERP. W poprzednim stanie prawnym brzmiał on:

Radca prawny nie może zajmować się sprawami ani w jakikolwiek sposób uczestniczyć w czynnościach, które ograniczałyby jego niezależność, uwłaczały godności zawodu, podważały do niego zaufanie albo groziły naruszeniem tajemnicy zawodowej.

Obecnie treść art. 25 ust. 1 KERP brzmi:

Radca prawny nie może prowadzić jakiegokolwiek działalności lub w jakikolwiek sposób uczestniczyć w czynnościach, które ograniczałyby jego niezależność, uchybiałyby godności zawodu, stwarzałyby zagrożenie dla tajemnicy zawodowej lub powodowałyby wystąpienie konfliktu interesów.

Zmiana w brzmieniu art. 25 ust. 1 KERP polega na doszczegółowieniu zakazu radcy prawnego w prowadzeniu działalności lub uczestniczeniu w czynnościach, które mogłyby ograniczyć jego niezależność, godność zawodu, zaufanie do niego lub naruszyć tajemnicę zawodową. Ponadto znowelizowana regulacja wskazuje na konieczność unikania sytuacji, które mogłyby prowokować konflikt interesów. Jest to zatem bardziej szczegółowe i precyzyjne sformułowanie zakazu dla radców prawnych, mające na celu zwiększenie profesjonalizmu i zachowania etyki w wykonywaniu zawodu.

Oprócz doprecyzowania zakazu zmianie uległo samo jego sformułowanie, które obecnie dotyczy „prowadzenia jakiegokolwiek działalności”, w miejsce poprzednio obowiązującego zakazu „zajmowania się sprawami”; w odniesieniu do czynności wymienionych w punktach a–d. Prowadzenie działalności rozumieć należy jako podejmowanie zespołu zorganizowanych czynności, prowadzonych we własnym imieniu i w sposób ciągły. Wskazanie, że dotyczy to „jakiegokolwiek” działalności, oznacza, że nie ma znaczenia, czy działalność ta ma charakter gospodarczy, czy zarobkowy, bo zakresem uregulowania jest objęta każda działalność, także niegospodarcza i niezarobkowa⁵. „Zajmowanie się sprawami” obejmowało swym zakresem na gruncie poprzedniego KERP wszystkie czynności, w tym także takie, w których wymagane było jedynie uczestnictwo⁶; obecne brzmienie tej regulacji może być w pewnym zakresie odczytywane jako zawężenie omawianego zakazu, gdyż poprzednie „zajmowanie się sprawami” mogło dotyczyć nawet incydentalnych kwestii, obecne natomiast „prowadzenie jakiegokolwiek działalności” dotyczy czynności podejmowanych w sposób zorganizowany i ciągły, a zatem nie obejmuje incydentalnych czynności. Faktycznie jednak poprzednie uregulowanie nie miało znaczenia praktycznego z uwagi na to, że w przepisie tym oprócz „zajmowania się sprawami” była mowa także o „uczestniczeniu w czynnościach”. Interpretacja poprzedniej wersji art. 25 ust. 1 KERP prowadziła do wniosku, że zazwyczaj „zajmowanie się sprawami” jest immanentnie związane z „uczestniczeniem w czynnościach”, a „uczestniczenie

⁵ T. Scheffler, *Komentarz do art. 25*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego...*

⁶ T. Scheffler, *Komentarz do art. 25*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Legis 2016.

w czynnościach” jest wypadkową zajmowania się daną sprawą⁷. Z tego względu wydaje się, że obecne rozróżnienie ma większe praktyczne znaczenie z uwagi na fakt, że zestawienie prowadzonej działalności z uczestnictwem w czynnościach pozwala przyjąć, że uczestnictwo w czynnościach może mieć, w odróżnieniu od prowadzenia działalności, charakter jednorazowy, a co więcej czynności mogą być zainicjowane przez podmioty trzecie, a nie tylko radcę prawnego⁸.

Dokonana zmiana art. 25 ust. 1 KERP spowodowana została wzrostem potrzeby zapewnienia uczciwości wobec klientów oraz w relacjach zawodowych z pozostałymi osobami wykonującymi zawód radcy prawnego⁹.

Z uwagi na fakt, że kwestie związane z wykonywaniem zawodu, które mogą wpłynąć na niezależność radcy prawnego, obowiązek dbałości o godność zawodu, obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, regulują inne przepisy KERP (m.in. art. 9, 10, 11, 12), przyjąć można, że artykuł 25 KERP odnosi się raczej do innej sfery życia radcy prawnego niż wykonywanie zawodu, a mianowicie do jego życia poza obszarem zawodowym, tj. życia prywatnego i publicznego. Należy interpretować go jako zakaz aktywnego lub biernego zaangażowania radcy prawnego w działania, które wychodzą poza zakres świadczenia pomocy prawnej, ale które mogą negatywnie wpłynąć na reputację zawodu radcy prawnego. Celem przedmiotowej regulacji jest więc eliminacja zaangażowania radców prawnych w działania, które mogłyby wpłynąć na sposób, w jaki świadczą oni pomoc prawną, ograniczając ich niezależność zawodową, naruszając godność wykonywanego zawodu czy tworząc zagrożenie dla tajemnicy zawodowej lub powodując konflikt interesów¹⁰.

Przykładem zachowania spełniającego przesłanki opisane w art. 25 ust. 1 KERP jest sprawa, którą rozstrzygał Wyższy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie. Orzeczenie zapadło na gruncie poprzednio obowiązujących regulacji KERP, jednak pozostaje aktualne do dziś. Dwóch współdziałających radców prawnych zostało obwinionych o to, że doprowadzili do zaistnienia znacznego ryzyka wystąpienia sprzeczności interesów, z uwagi na następujący stan faktyczny: spółka kapitałowa przejęta przez obwinionych (spółka A) pozostawała w relacjach gospodarczych ze spółką, na której rzecz uprzednio radcowie prawni świadczyli pomoc prawną (spółka B), następnie spółka A pozwała Spółkę B i skierowała sprawę na drogę postępowania egzekucyjnego, dzięki wykorzystaniu przez obwinionych informacji uzyskanych podczas obsługi prawnej spółki B. Wyższy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie wskazał, że w sytuacji, gdy radca prawny decyduje się na przedsięwzięcie biznesowe polegające na byciu wspólnikiem w spółce kapitałowej, która jednocześnie współpracuje z podmiotem, na rzecz którego świadczył on uprzednio pomoc prawną i w stosunku do którego spółka z udziałem radców prawnych jako wspólników posiada wymagalne wierzytelności pieniężne stanowi ewidentną sprzeczność interesów stron. Wejście radcy prawnego w podobne relacje nie daje się pogodzić z deontologią zawodu. Oddzielenie wykonywania

⁷ *Ibidem*.

⁸ T. Scheffler, *Komentarz do art. 25*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego...*

⁹ Zestawienie zmian rekomendowanych z dnia 24 czerwca 2022 r., <http://obsil.kirp.pl/wp-content/uploads/2022/06/KERP-rekomendacje-24.06.2022.pdf> [dostęp: 29 lutego 2024 r.].

¹⁰ T. Scheffler, *Komentarz do art. 25*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego...*

zawodu radcy prawnego, który jest związany zasadami etycznymi od bycia w tym samym czasie przedsiębiorcą, którego takie zasady nie obowiązują nie jest możliwe. Opisywane zachowanie obwinionych jest przykładem podważenia zaufania do zawodu radcy prawnego, które realnie zagroziło naruszeniu tajemnicy zawodowej¹¹.

Innym przykładem, który mógłby spełnić przesłanki z art. 25 ust. 1 KERP jest np. sytuacja, w której radca prawny prowadziłby działalność gospodarczą polegającą na obrocie wierzytelnościami i doradzałby wierzycielom zbywającym te wierzytelności, co stanowiło by przykład ograniczenia niezależności radcy prawnego. Na niezależność radcy prawnego mogłaby też wpłynąć sytuacja, w której radca prawny podjąłby się czynności związanych z np. nadzorem finansowym nad działalnością danego podmiotu i jednocześnie świadczyłby pomoc prawną dla tego podmiotu¹².

Zgodnie z art. 25 ust. 2 KERP, wprowadzonym nowelizacją, która weszła w życie dnia 1 stycznia 2023 r., radcy prawnemu wolno w ramach wykonywania zawodu wykonywać czynności pozostające z nim w bezpośrednim związku lub podporządkowane świadczeniu pomocy prawnej jako świadczeniu głównemu. Regulacja ta stanowi odpowiedź na postulaty zgłaszane od dawna w środowisku radców prawnych. Chodzi tutaj o takie kwestie, jak np. działalność szkoleniowa czy tłumaczenia na języki obce uchwał czy regulaminów. W poprzednim brzmieniu KERP, z uwagi na brak bezpośredniego wyartykułowania takiej możliwości, powstawały wątpliwości interpretacyjne dotyczące zgodności z zasadami etyki podejmowania przez radcę prawnego czynności niebędących wykonywaniem zawodu *sensu stricte*, ale pozostających z nim w bezpośrednim związku. Obecnie wątpliwości te zostały rozwiązane, gdyż czynności te jako czynności pozostające w bezpośrednim związku ze świadczeniem pomocy prawnej, będącej świadczeniem głównym, są zgodne z zasadami etyki¹³. Postanowienie o możliwości wykonywania czynności pozostających w bezpośrednim związku z wykonywaniem zawodu radcy prawnego zostało wprowadzone do art. 25, w obecnym brzmieniu ust. 2 omawianej regulacji. Jednocześnie to, że zgodnie z zasadami etyki radca prawny może podejmować czynności bezpośrednio związane z wykonywaniem zawodu, nie oznacza, że czynności te stanowią czynności wykonywane w ramach wykonywania zawodu. Należy podkreślić, że zgodnie z art. 4 oraz art. 6 ustawy o radcach prawnych¹⁴ wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej, a świadczenie pomocy prawnej to w szczególności udzielanie porad, konsultacji, sporządzanie opinii prawnych, a także występowanie przed urzędami i sądami w charakterze pełnomocnika. Postanowienia KERP nie rozszerzają zatem regulacji ustawowych, lecz tworzą odrębną kategorię czynności. Biorąc pod uwagę powyższe, wydaje się uzasadniony podział na trzy kategorie czynności, tj.:

- 1) czynności będące świadczeniem pomocy prawnej,
- 2) czynności pozostające w bezpośrednim związku ze świadczeniem pomocy prawnej oraz
- 3) czynności niezwiązane ze świadczeniem pomocy prawnej.

11 Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, z dnia 10 stycznia 2023 r., Sygn. akt 80/21.

12 T. Scheffler, Komentarz do art. 25 [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego...*

13 *Ibidem*.

14 Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1166).

3. Łączenie zawodu radcy prawnego prowadzącego działalność gospodarczą z inną działalnością gospodarczą

Poprzednie brzmienie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego w § 13 zawierało postanowienie wskazujące, że przedmiotem działalności kancelarii radcy prawnego nie może być działalność inna niż świadczenie pomocy prawnej¹⁵. Uregulowanie to prowadziło do interpretacji, że przedmiotem działalności kancelarii radcy prawnego może być wyłącznie świadczenie pomocy prawnej, a nie inna działalność gospodarcza. W związku z tym wykonywanie zawodu radcy prawnego w formie działalności gospodarczej implikowało niemożność prowadzenia dodatkowej działalności gospodarczej. Ta inna działalność gospodarcza była możliwa jedynie w przypadku prowadzenia jej w innej formie niż forma, w której następowało świadczenie pomocy prawnej, dodatkowo oczywiście ta inna działalność gospodarcza nie mogła uwłaczać godności zawodu¹⁶. Z punktu widzenia ewidencji działalności gospodarczej przedsiębiorcą jest określona osoba fizyczna, która występuje pod jednym numerem identyfikacji podatkowej. Zgodnie z powszechnie obowiązującymi przepisami dotyczącymi działalności gospodarczej nie można założyć kolejnej, odrębnej jednoosobowej działalności gospodarczej¹⁷. Takie podejście stanowiło często podstawę do wszczynania postępowań dyscyplinarnych przez rzecznika dyscyplinarnego wobec radców prawnych, którzy rozszerzali wpis PKD na inne obszary poza usługami prawnymi, jak chociażby w sprawie rozpoznawanej przez Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie w dniu 20 lipca 2020 r. W sprawie tej okręgowy sąd dyscyplinarny nie podzielił stanowiska zastępcy rzecznika dyscyplinarnego, który zarzucił obwinionemu w sprawie m.in. to, że w „ramach jednoosobowej działalności gospodarczej prowadzonej pod nazwą »Kancelaria Radcy Prawnego – D.« wykonywał działalność inną niż świadczenie pomocy prawnej, co wynika z wypisu z CEiDG, w którym jednym z przedmiotów działalności »Kancelarii Radcy Prawnego – D.« jest działalność sklasyfikowana jako KOD PKD [...], tj. popełnienia czynu naruszającego podstawowe wartości i zasady wykonywania zawodu radcy prawnego, określonego w § 13 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego [...] w zw. z art. 6 oraz art. 64 ust. 1 ustawy o radcach prawnych”¹⁸. Okręgowy sąd dyscyplinarny rozpoznający sprawę wskazał, że „§ 13 Regulaminu wskazuje wprawdzie,

15 Zob. uchwałę nr 94/IX/2015 r. Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 13 czerwca 2015 r. w sprawie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego, <https://biblioteka.kirp.pl/items/show/426> [dostęp: 12 marca 2024 r.].

16 Stanowisko (opinia) Komisji ds. Wykonywania Zawodu i Etyki Okręgowej Izby Radców Prawnych w Krakowie dotyczące przedmiotu działalności kancelarii radcy prawnego oraz możliwości jednoczesnego wykonywania zawodu radcy prawnego i zawodu pośrednika w obrocie nieruchomościami – w związku z zasadami wykonywania zawodu i etyki radcy prawnego z dnia 9 września 2016 r., <https://oirp.krakow.pl/dla-radcow/stanowiska-komisji/stanowisko-komisji-ds-wykonywania-zawodu-i-etyki-oirp-w-krakowie-dotyczace-przedmiotu-dzialalnosci-kancelarii-radcy-prawnego-oraz-mozliwosci-jednoczesnego-wykonywania-zawodu-radcy-prawnego-i-zawodu-posrednika-w-obrocie-nieruchomosciami/> [dostęp: 12 marca 2024 r.].

17 Orzeczenie Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie z dnia 20 lipca 2020 r., D-209/19.

18 *Ibidem*.

że przedmiotem działalności kancelarii radcy prawnego [...] nie może być działalność inna niż świadczenie pomocy prawnej [...], jednakże trzeba podkreślić, że zgodnie z § 1 ust. 1 Regulaminu określa on »szczegółowe zasady wykonywania zawodu radcy prawnego« – a nie działalności radcy prawnego w zakresie innej działalności publicznej czy prywatnej – oraz że zapisy Regulaminu należy stosować ze zrozumieniem pojęcia »kancelaria radcy prawnego« i jej postrzegania społecznego, w połączeniu i z uwzględnieniem innych przepisów dotyczących radców prawnych, przepisów o swobodzie działalności gospodarczej oraz zgodnie z *ratio legis* regulacji dotyczących dopuszczalnego zakresu działalności radcy prawnego w życiu zawodowym, działalności publicznej i życiu prywatnym¹⁹. Dalej wskazał on również, że radca prawny jako jednoosobowy przedsiębiorca może prowadzić obok działalności kancelarii radcy prawnego inną działalność, o ile nie pozostaje ona w kolizji zwłaszcza z uregulowaniami zawartymi w art. 11 oraz art. 25 ust. 1 KERP, tj. nie uwłacza godności zawodu i nie podważa zaufania do zawodu radcy prawnego²⁰. Inaczej niż w opinii Komisji ds. Wykonywania Zawodu i Etyki OIRP w Krakowie, zgodnie z którą »przedmiotem działalności kancelarii radcy prawnego może być wyłącznie świadczenie pomocy prawnej, a nie inna działalność gospodarcza. Nie można, w ramach tej formy wykonywania zawodu (która równocześnie jest działalnością gospodarczą), wykonywać innej działalności gospodarczej»²¹.

Nowy Regulamin wykonywania zawodu radcy prawnego, który obowiązuje od dnia 1 stycznia 2023 r.²², nie zawiera już postanowienia tożsamego czy nawet podobnego do poprzednio obowiązującego § 13, a zatem obecnie nie ma przeszkód, by w ramach jednej działalności gospodarczej radca prawny świadczył pomoc prawną oraz prowadził inną działalność gospodarczą. Wątpliwości rozwiewa omawiany wyżej ust. 3 art. 25 KERP, zgodnie z którym działalność radcy prawnego niebędąca świadczeniem pomocy prawnej powinna być wyraźnie oddzielona od wykonywania zawodu radcy prawnego, a dodatkowo nie może ograniczać niezależności radcy prawnego, uchybiać godności zawodu, stwarzać zagrożenia dla tajemnicy zawodowej lub powodować wystąpienia konfliktu interesów.

Obecnie więc wydaje się, że nie ma przeszkód, by radca prawny rozwijał się w ramach prowadzenia obok kancelarii także innej działalności gospodarczej, byleby spełnione były warunki, o których mowa powyżej, i by klient nie miał wątpliwości, w jakim charakterze występuje przedsiębiorca, z którym zawiera umowę.

Radca prawny, który zamierza podjąć działalność zawodową lub gospodarczą obok świadczenia pomocy prawnej oraz obok czynności pozostających w bezpośrednim

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Stanowisko (opinia) Komisji ds. Wykonywania Zawodu i Etyki Okręgowej Izby Radców Prawnych w Krakowie dotyczące przedmiotu działalności kancelarii radcy prawnego oraz możliwości jednoczesnego wykonywania zawodu radcy prawnego i zawodu pośrednika w obrocie nieruchomościami – w związku z zasadami wykonywania zawodu i etyki radcy prawnego z dnia 9 września 2016...

²² Zob. uchwałę nr 124/XI/2022 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 3 grudnia 2022 r. w sprawie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego, <https://kirp.pl/wp-content/uploads/2023/02/kodeks-etyki-radczy-prawnego-i-regulamin-wykonywania-zawodu.pdf>, s. 23 i n. [dostęp: 12 marca 2024 r.], dalej: Regulamin.

związku ze świadczeniem pomocy prawnej, powinien przede wszystkim dokonać oceny, czy: działalność ta nie ogranicza w jakikolwiek sposób jego niezależności, nie uchybia godności wykonywanego zawodu, nie stwarza zagrożenia dla tajemnicy zawodowej oraz czy nie stwarza ryzyka wystąpienia konfliktu interesów, a ponadto powinien on taką dodatkową działalność wyraźnie oddzielić od wykonywania zawodu radcy prawnego (art. 25 ust. 3 KERP). Radca prawny może dokonać ww. oddzielenia poprzez łączne spełnienie następujących warunków wymienionych w § 8 Regulaminu:

- a) wyodrębnienie struktury organizacyjnej takiej działalności od struktury organizacyjnej przeznaczonej do świadczenia pomocy prawnej,
- b) wyodrębnienie funkcjonalne polegające na rozdzieleniu wszelkich środków, w tym finansowych, służących do prowadzenia innej działalności od środków służących świadczeniu pomocy prawnej,
- c) wyodrębnienie rachunkowe zapewniające ewidencję zdarzeń umożliwiające rozdzielenie środków finansowych przeznaczonych na prowadzenie innej działalności od środków finansowych związanych ze świadczeniem pomocy prawnej,
- d) wyodrębnienie informacyjne zapewniające czytelną identyfikację, w ramach której działalności radca prawny w danych okolicznościach występuje.

4. Świadczenie pomocy prawnej przez radcę prawnego w sposób niejawnny dla klienta

Nowelizacja KERP nie wprowadziła zmian w zakresie świadczenia pomocy prawnej przez radcę prawnego w sposób niejawnny dla klienta, zmianie uległo jedynie umiejscowienie omawianej regulacji, która została przesunięta z art. 25 ust. 2 do art. 25a ust. 1 KERP. Zgodnie z niezmiennym brzmieniem przedmiotowego postanowienia „radca prawny nie może w sposób niejawnny dla klienta brać udziału lub pomagać osobom trzecim w świadczeniu przez nie pomocy prawnej w celu zarobkowym, w szczególności w charakterze osoby użyczającej nazwiska, cichego współnika lub pomocnika”.

Zagrożeniem wynikającym ze świadczenia pomocy prawnej przez radcę prawnego w sposób niejawnny dla klienta jest eliminacja bądź utrudnienie skorzystania przez niego z ubezpieczenia radcy prawnego, a także ryzyko działania poza normami wynikającymi z zasad etyki.

Nowelizacja KERP nie przyniosła zmiany przedmiotowej regulacji, która może do tej pory budzić różnego rodzaju wątpliwości interpretacyjne. Jedną z takich wątpliwości jest np. kwestia współpracy w ramach zespołu kancelarii kilku radców prawnych nad jednym pismem procesowym, które następnie zostaje podpisane przez jednego z nich. Wykładnia funkcjonalna przedmiotowego postanowienia prowadzi jednak do wniosku, że zakaz ten nie dotyczy kancelarii prawnych, gdyż tu interesy klienta są odpowiednio zabezpieczone przez sam fakt profesjonalizmu kancelarii prawnej, której powierzono sprawę²³.

²³ T. Scheffler, *Komentarz do art. 25a, [w:] Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Legalis 2023.

Świadczenie pomocy prawnej w sposób niejawnny dla klienta polega na zakazie świadczenia pomocy prawnej za pośrednictwem innych podmiotów w szczególności poprzez:

- a) użyczenie nazwiska przez radcę prawnego, co należy rozumieć przede wszystkim, jako użyczenie tytułu zawodowego w powiązaniu z nazwiskiem,
- b) występowanie w charakterze cichego wspólnika, co należy postrzegać jako zakaz zawierania zobowiązań, na których podstawie radca prawny w zamian za uczestnictwo w zyskach danego podmiotu prowadzącego działalność polegającą na świadczeniu pomocy prawnej byłby zobligowany do wniesienia wkładu rzeczowego, finansowego lub w postaci własnej pracy na rzecz tego podmiotu, bez jednoczesnego ujawniania na zewnątrz swojego udziału w tej działalności,
- c) występowanie w charakterze pomocnika, co oznacza zakaz pomagania przy świadczeniu pomocy prawnej przez inne podmioty.

Pamiętać należy, że powyższe ograniczenia dotyczą sytuacji odpłatnych, co wydaje się zrozumiałe w kontekście występowania w charakterze pomocnika bądź cichego wspólnika, niezrozumiałe jest natomiast w kontekście użyczenia nazwiska, gdyż już z samego charakteru użyczenia wynika nieodpłatność. Konstrukcja tego postanowienia nie zmieniła się w znowelizowanym KERP, co może w dalszym ciągu utrudniać penalizowanie takich zachowań²⁴.

5. Zakaz współpracy z podmiotami nieuprawnionymi. Model działania podmiotów nieuprawnionych

Ważką kwestią, której nie można pominąć, jest nowelizacja KERP w zakresie określenia zasad współpracy radcy prawnego z podmiotami nieuprawnionymi do świadczenia pomocy prawnej. Zgodnie z art. 25 ust. 2 KERP radca prawny nie może brać udziału lub pomagać w jakikolwiek sposób w świadczeniu pomocy prawnej lub prowadzeniu regulowanej działalności prawniczej przez podmioty nieuprawnione. Ponadto zakaz obejmuje każdą formę oraz każdy charakter takiego udziału lub pomocy. W przedmiotowym uregulowaniu pojawia się pojęcie podmiotów nieuprawnionych. Podmiotami nieuprawnionymi są osoby lub podmioty świadczące pomoc prawną niezgodnie z przepisami o formach wykonywania zawodu radcy prawnego, w szczególności spółki kapitałowe lub inne osoby nieposiadające uprawnień do świadczenia pomocy prawnej²⁵. Przede wszystkim podmioty nieuprawnione to tzw. pseudokancelarie, czyli spółki odszkodowawcze, pobierające wysoką prowizję od wygranej, czy kancelarie frankowe prowadzone w formie spółki, które zatrudniają profesjonalnych pełnomocników jako podwykonawców przy reprezentowaniu klienta w sądzie. Ideą zmian jest przede wszystkim zapewnienie lepszej ochrony klienta przed nieuczciwymi praktykami pseudokancelarii, temu samemu celowi służą zakaz wprowadzania w błąd odbiorców usług świadczonych przez osoby trzecie co do ich charakteru lub rzeczywistego pochodzenia oraz zakaz dzielenia się wynagrodzeniem

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ *Ibidem.*

z podmiotami, które nie brały udziału w świadczeniu pomocy prawnej (z wyjątkiem wspólnego wykonywania zawodu)²⁶. Podkreślenia wymaga, że zakazany udział w świadczeniu pomocy prawnej lub pomoc w takim świadczeniu sformułowane zostały bardzo szeroko. Nie mają znaczenia wielkość podmiotu, który radca prawny wspiera, ani zakres wykonywanych czynności²⁷. Podobnie nie mają znaczenia forma, charakter czy sposób udzielania przez radcę prawnego pomocy. Mówimy tu o każdym przejawie takiej aktywności, która może być interpretowana jako udział lub pomoc.

W praktyce zmiany te oznaczają, że radca prawny przed nawiązaniem współpracy z danym podmiotem będzie musiał dokonać oceny, czy współpraca ta nie naruszy zasad wynikających z KERP. Przede wszystkim:

- » czy podmiot ten świadczy usługi zgodnie z prawem;
- » czy interesy klienta są zabezpieczone;
- » czy nie jest ograniczona jego niezależność, czy ma realny i swobodny wybór taktyki procesowej i podejmowanych czynności;
- » czy ma umowę z klientem, czy wyłącznie z danym podmiotem;
- » jakie są oczekiwania podmiotu wobec radcy prawnego, czy będzie występował podział wynagrodzenia z tytułu świadczenia pomocy prawnej z podmiotem, który nie bierze udziału w jej świadczeniu²⁸.

Dogłębna analiza tych kwestii powinna dać radcy prawnemu odpowiedź, czy współpraca z takim podmiotem nie naruszy zasad etyki.

Model działania podmiotów nieuprawnionych jest prosty i legalny od strony samego podmiotu, który zakłada spółkę kapitałową, najczęściej spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, ze standardowo najniższym kapitałem zakładowym w wysokości 5 tys. zł. W dalszej kolejności nawiązuje współpracę z szeregiem specjalistów od handlu, reklamy i pozycjonowania, tak by reklama o jego działalności dotarła do szerokiego kręgu odbiorców. Podmiot taki zdobywa klientów, oferuje im swoje usługi, oczywiście łącznie z reprezentacją w sądzie. Ponieważ do reprezentacji w sądzie uprawniony jest tylko określony krąg podmiotów, pseudokancelaria poszukuje podwykonawcy do nawiązania współpracy. Takim podwykonawcą zostaje często radca prawny. Patrząc na rozwój tego typu przedsiębiorstw, które nie byłyby w stanie obsługiwać klientów bez pomocy pełnomocnika z uprawnieniami, oczywiste jest, że wielu radców prawnych, a także adwokatów współpracowało i współpracuje z tego typu podmiotami.

Co jest przyczyną nawiązywania współprac profesjonalnych pełnomocników z pseudokancelariami? Na współpracę z tego rodzaju podmiotem godzą się głównie niedoświadczeni przedstawiciele zawodu, szukający szerszej praktyki oraz możliwości wypromowania się dzięki usługom świadczonym na rzecz pseudokancelarii. Głównym motywem

26 S. Cydzik, *Zmiany w kodeksie etyki: Radca zachowa negocjacje w tajemnicy przed kolegami z firmy*, <https://www.rp.pl/zawody-prawnicze/art37680631-zmiany-w-kodeksie-etyki-radca-zachowa-negocjacje-w-tajemnicy-przed-kolegami-z-firmy> [dostęp: 14 lutego 2024 r.].

27 T. Scheffler, *Komentarz do art. 25a*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Legalis 2023.

28 P. Rojek-Socha, *W nowym roku radcy ze zmienionym kodeksem etyki*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/kodeks-etyki-radcow-prawnych-zmiana-2023-r,519049.html>, [dostęp: 11 marca 2024 r.].

pozostaje chęć zarobku, dla niektórych współpraca z tego typu podmiotami to główne źródło dochodu i szansa na utrzymanie się na rynku²⁹.

6. Zagrożenia wynikające ze współpracy profesjonalnych pełnomocników z podmiotami nieuprawnionymi

W pomocy udzielanej przez radców prawnych podmiotom zajmującym się świadczeniem usług prawnych, w ramach wolności gospodarczej, tj. bez posiadania specjalnych uprawnień uzyskanych w trybie regulowanym przez ustawę o radcach prawnych bądź ustawę o adwokatach, słusznie dostrzeżono zagrożenie dla standardów świadczenia pomocy prawnej³⁰. Dlaczego nie sposób przejść obojętnie obok współpracy radcy prawnego z np. kancelarią odszkodowawczą? Zawód radcy prawnego jest zawodem zaufania publicznego, co oznacza, że zaufanie stanowi podstawową zasadę uregulowania statusu radcy prawnego, który został tak ukształtowany, by chronić i wzmacniać faktyczne stosunki zaufania występujące w relacji radcy prawnego z klientem oraz w relacji ogólnej społeczeństwo–zawody prawnicze³¹. Współpraca z podmiotami nieuprawnionymi może poważnie wpłynąć na zaufanie do zawodu radcy prawnego.

Można wskazać na następujące zagrożenia płynące ze współpracy radcy prawnego z podmiotami nieuprawnionymi (np. kancelarią odszkodowawczą czy frankową, działającą w formie spółki z o.o.):

- a) podmioty, o których mowa, nie mają żadnych ograniczeń w zakresie pozyskiwania klientów. Taka kancelaria odszkodowawcza nie ma żadnych przeszkód, żeby rozkładać ulotki w szpitalach, nagabywać klientów na łózkach szpitalnych czy docierać do pokrzywdzonych w wypadkach. Samorząd radców prawnych czy adwokatów nie ma żadnego wpływu na to, jak funkcjonują takie firmy i w jaki sposób pozyskują klientów³²;
- b) podmioty te nie ponoszą odpowiedzialności zawodowej związanej z wykonywaną działalnością;
- c) nie podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu takiej działalności;
- d) nie mają obowiązku przestrzegania zasad wykonywania zawodu oraz zasad etyki obowiązujących radców prawnych³³.

Na inne, równie ważne zagrożenia wskazano w orzecznictwie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, a mianowicie:

- a) możliwość ujawnienia podmiotom trzecim informacji dotyczących klienta objętych tajemnicą zawodową;

29 *Kancelarie dla frankowiczów – samorząd radców prawnych chce likwidacji patologii w 2023 roku*, <https://frankowicze.net/kancelarie-dla-frankowiczow-samorzad-radcow-prawnych-chce-likwidacji-patologii-w-2023/> [dostęp: 14 lutego 2024 r.].

30 T. Scheffler, *Komentarz do art. 25a*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego...*

31 P. Skuczyński, *Etyka adwokatów i radców prawnych*, Warszawa 2016, s. 36.

32 P. Rojek-Socha, *Adwokatura chce zakazać współpracy z firmami odszkodowawczymi*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wspolpraca-adwokatow-z-kancelariami-odszkodowawczymi-zmiany-w,520538.html> [dostęp: 14 lutego 2024 r.].

33 T. Scheffler, *Komentarz do art. 25a*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego...*

- b) możliwość kształtowania wynagrodzenia dla radcy prawnego w oderwaniu od obowiązku pobrania wynagrodzenia za prowadzenie sprawy lub wyłącznie w formie premii za pomyślne jej zakończenie;
- c) ryzyko naruszenia niezależności radcy prawnego, spowodowane potencjalnym wpływaniem przez zleceniodawcę na decyzje podejmowane przez radcę prawnego w sprawie klienta;
- d) ryzyko naruszenia obowiązku lojalności i kierowania się dobrem klienta;
- e) zwiększone ryzyko wystąpienia konfliktu interesów³⁴.

Co do zwiększonego ryzyka wystąpienia konfliktu interesów warto wskazać na orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Rady Radców Prawnych w Warszawie z dnia 12 maja 2022 r., zgodnie z którym sytuacja, gdy radca prawny uznaje, że z klientem łączy go jedynie pełnomocnictwo, a jego klientem jest osoba trzecia (firma odszkodowawcza), jest sprzeczna z samą istotą udzielania upoważnienia do reprezentowania klienta. Jest także wyrazem niełojalności wobec klienta. W przedmiotowej sprawie radcowie prawni nie zawarli z klientką umowy. Taka umowa została zawarta tylko pomiędzy nimi a firmą odszkodowawczą. Stosunek prawny pomiędzy radcami prawnymi a ich klientką został nawiązany jedynie poprzez udzielenie przez nią pełnomocnictwa, co doprowadziło do konfliktu interesów pomiędzy interesami osoby trzeciej (firmy odszkodowawczej), z którą radcowie zawarli umowę, a interesami klientki, którą reprezentowali na podstawie udzielonego przez nią pełnomocnictwa³⁵.

7. Regulacja rynku pomocy prawnej

Samorząd radcowski, tak samo jak samorząd adwokacki, nie mają wpływu na podmioty trzecie, które oferują świadczenie pomocy prawnej, mają jednak wpływ na członków swoich samorządów, stąd też opisywane powyżej zmiany w KERP; zmianie uległ również Kodeks etyki adwokatów. Działania te mimo wszystko nie zapewnią pełnej i skutecznej ochrony osobom szukającym wsparcia prawnego, dlatego też Naczelna Rada Adwokacka poszła o krok dalej i złożyła w trybie petycji projekt ustawy o szczególnych zasadach prowadzenia działalności gospodarczej polegającej na świadczeniu pomocy prawnej.

Uregulowanie rynku świadczenia pomocy prawnej polegać miałyby m.in. na wprowadzeniu zasady, zgodnie z którą pomoc prawna mogłaby być świadczona wyłącznie przez profesjonalne podmioty, tj. przez radców prawnych i adwokatów. Obecnie na podstawie zasady swobody działalności gospodarczej każdy przedsiębiorca może świadczyć usługi polegające na udzielaniu pomocy prawnej, nie jest wymagane szczególne wykształcenie czy przestrzeganie zasad etycznych³⁶.

³⁴ Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie z dnia 28 kwietnia 2021 r., WO-191/20.

³⁵ Orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Radców Prawnych w Warszawie z dnia 12 maja 2022 r., WO-167/21.

³⁶ *Naczelna Rada Adwokacka chce uregulowania rynku pomocy prawnej*, <https://www.adwokatura.pl/z-zyciarnra/naczelna-rada-adwokacka-chce-uregulowania-rynku-pomocy-prawnej> [dostęp: 11 marca 2024 r.].

Samorząd radcowski także analizuje konieczność regulacji rynku prawnego w związku z podjętymi pracami nad nowelizacją ustawy o radcach prawnych. Oprócz tego, aby w określonych sprawach pomoc prawną mogli świadczyć tylko wykwalifikowani prawnicy, zwraca się uwagę na to, by klienci korzystający z pomocy prawnej byli świadomi, z kim mają do czynienia – z profesjonalistą czy nie³⁷.

Z uwagi na fakt, że podmioty nieuprawnione, tzw. pseudokancelarie, stosują nazewnictwo nawiązujące do kancelarii prawnych, klienci działają w zaufaniu do nich, podczas gdy nie są w stanie zweryfikować, czy korzystają z usług podmiotu posiadającego odpowiednie kwalifikacje czy też nie. Sformułowanie „kancelaria prawna” nie zostało zastrzeżone na rzecz podmiotów profesjonalnych, co więcej, podmioty te nie muszą spełniać żadnych wymogów ani posiadać jakichkolwiek kwalifikacji poza tymi, które wymagane są dla prowadzenia każdej działalności gospodarczej³⁸; mimo że zgodnie z orzecznictwem zwrot „kancelaria prawna” w formie spółki z o.o. może wprowadzać w błąd przez sugerowanie, że przedmiotem działania spółki jest świadczenie pomocy prawnej przez osoby będące adwokatami lub radcami prawnymi³⁹.

Za czynności zawodowe radcy prawnego, nawet gdyby stanowiły one wyraz pomocy prawnej, nie można uznać świadczenia przez radcę prawnego usług prawnych na rzecz klientów spółek kapitałowych. Na gruncie ograniczeń reglamentacyjnych prawniczej działalności regulowanej i wykonywania prawniczego zawodu regulowanego do przyjęcia kwalifikacji określonego świadczenia jako czynności zawodowej nie wystarcza zatem samo jego spełnienie przez osobę legitymującą się uprawnieniami zawodowymi, lecz konieczne jest zrealizowanie go w ramach dopuszczonej przez ustawodawcę formy organizacyjnej. Świadczenie usług prawnych przez radców prawnych czy inne osoby mające uprawnienia zawodowe na rzecz klientów spółek kapitałowych nie wpływa na charakter działalności tych spółek. W szczególności nie powoduje przekształcenia ich prawniczej działalności wolnej w prawniczą działalność regulowaną⁴⁰.

8. Zakaz wprowadzania w błąd odbiorców usług świadczonych przez osoby trzecie

Zgodnie z ustępem trzecim art. 25a KERP radca prawny nie może wprowadzać w błąd odbiorców usług świadczonych przez osoby trzecie (w tym podmioty nieuprawnione) co do ich charakteru lub rzeczywistego pochodzenia. Przedmiotem ochrony są tutaj prawdziwość

37 M. Domagalski, *Nowe nadzieje na uregulowanie rynku prawniczego*, <https://legalis.pl/nowe-nadzieje-na-uregulowanie-ryнку-prawniczego/> [dostęp: 11 marca 2024 r.].

38 A. Koschel-Sturzbecher, *Ochrona konsumenta a regulacja rynku prawnego w Polsce*, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/1-2-2022/artukul/ochrona-konsumenta-a-regulacja-ryнку-prawnego-w-polsce> [dostęp: 11 marca 2024 r.].

39 Postanowienie SN z dnia 28 lutego 2008 r., III CSK 245/07, OSNC 2009, nr 5, poz. 73.

40 B. Sołtys, *Uczestnictwo w spółkach kapitałowych jako forma wykonywania zawodu radcy prawnego*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2022, nr 2, s. 109–122, <https://kirp.pl/publikacja/https-kirp-pl-wp-content-uploads-2022-11-radca-nr31-net-pdf/> [dostęp: 13 marca 2024 r.].

i rzetelność informacji udzielanych przez radcę prawnego w odniesieniu do charakteru lub rzeczywistego pochodzenia usług świadczonych przez osoby trzecie. Zakazem objęte jest wprowadzanie w błąd przez radcę prawnego, który przekazuje informacje celowo nieprawdziwe, dwuznaczne, a także informacje z pominięciem istotnych dla klienta faktów. Kluczowe znaczenie dla oceny działania radcy prawnego mają sposób odbioru zachowania i działania radcy prawnego przez klienta, a nie wyłącznie obiektywne czynności przedsięwzięte przez radcę prawnego. W związku z tym w ewentualnym postępowaniu dyscyplinarnym powoływanie się przez obwinionego radcę prawnego na jego rzeczywisty zamiar może nie przynieść rezultatu, gdyż kluczowe znaczenie będzie miało to, jak został on zrozumiany przez klienta⁴¹.

Podsumowanie

Normy zawarte w KERP stanowią zbiór wartości moralnych, sformułowanych przez pryzmat najbardziej typowych problemów i zagrożeń związanych z działalnością radcy prawnego. Odzwierciedlają one kompromis środowiskowy oraz podlegają nieustającej ewolucji z uwagi na zmieniające się czynniki zewnętrzne. Ich zadaniem jest ostrzeżenie i ułatwienie dostrzegania aspektów sytuacji, w których znajdują się radcowie prawni podczas swojej praktyki zawodowej⁴².

Ważne jest, by radcowie prawni działali zawsze przez pryzmat podstawowych wartości związanych z zawodem zaufania publicznego. Ważne jest również, by obowiązujące standardy etyczne uwzględniały zmieniającą się rzeczywistość i by przystawały do warunków rynkowych. Z tego względu pozytywnie należy ocenić usunięcie wątpliwości co do prowadzenia innej działalności gospodarczej obok kancelarii prawnej przez radcę prawnego. Jasne wyartykułowanie obowiązków z tym związanych niewątpliwie sprawi, że radcowie prawni nie będą mieli wątpliwości, jakie zachowania są, a jakie nie są penalizowane.

W obliczu dynamicznie zmieniającego się rynku, coraz większej konkurencji, a także w kontekście swobody działalności gospodarczej wydaje się, że podjęcie dodatkowej działalności przez radcę prawnego przy zachowaniu wszelkich wartości związanych z zawodem radcy prawnego, jak m.in. niezależność czy unikanie konfliktu interesów, jest rozwiązaniem przystającym do oczekiwań środowiska, jak i do warunków obecnego rynku.

Współpraca z podmiotami nieuprawnionymi była wątpliwa etycznie już na długo przed zmianami dokonanymi w KERP, a obowiązującymi od 1 stycznia 2023 r. Mimo wątpliwych metod postępowania podmiotów nieuprawnionych te współprace były nawiązywane i z dużą pewnością część będzie trwała, nawet pomimo wprowadzonego

41 T. Scheffler, *Komentarz do art. 25a*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Legalis 2023.

42 T. Pietrzykowski, *Etyka i deontologia zawodowa*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2010, s. 108.

bezpośredniego zakazu. Minął bowiem już ponad rok od zmiany KERP, a tzw. pseudo-kancelarie działają nadal prężnie. Dlatego w celu zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa w usługach prawnych świadczonych przez podmioty nieuprawnione niezbędne wydaje się uregulowanie na poziomie ustawowym odpowiednich ograniczeń, standardów i uregulowań w przedmiotowym zakresie. Do tego czasu dużą rolę odegrać może edukacja i uświadamianie społeczeństwa o różnicach w usługach prawnych, które świadczą podmioty nieuprawnione, a usługach prawnych, które świadczą profesjonalści, jakimi są radcowie prawni czy adwokaci.

Bibliografia

- Cydzik S., *Zmiany w kodeksie etyki: Radca zachowa negocjacje w tajemnicy przed kolegami z firmy*, <https://www.rp.pl/zawody-prawnicze/art37680631-zmiany-w-kodeksie-etyki-radca-zachowa-negocjacje-w-tajemnicy-przed-kolegami-z-firmy>.
- Domagalski M., *Nowe nadzieje na uregulowanie rynku prawniczego*, <https://legalis.pl/nowe-nadzieje-na-uregulowanie-rynku-prawniczego/>.
- Kancelarie dla frankowiczów – samorząd radców prawnych chce likwidacji patologii w 2023 roku, styczeń 2023 r.*, <https://frankowicze.net/kancelarie-dla-frankowiczow-samorzad-radcow-prawnych-chce-likwidacji-patologii-w-2023/>.
- Koschel-Sturzbecher A., *Ochrona konsumenta a regulacja rynku prawnego w Polsce*, <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/1-2-2022/artukul/ochrona-konsumenta-a-regulacja-rynku-prawnego-w-polsce>.
- Naczelna Rada Adwokacka chce uregulowania rynku pomocy prawnej*, <https://www.adwokatura.pl/z-zycia-nra/naczelna-rada-adwokacka-chce-uregulowania-rynku-pomocy-prawnej>.
- Pietrzykowski T., *Etyka i deontologia zawodowa*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2010.
- Rojek-Socha P., *W nowym roku radcy ze zmienionym kodeksem etyki*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/kodeks-etyki-radcow-prawnych-zmiana-2023-r,519049.html>.
- Rojek-Socha P., *Adwokatura chce zakazać współpracy z firmami odszkodowawczymi*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wspolpraca-adwokatow-z-kancelariami-odszkodowawczymi-zmiany-w,520538.html>.
- Scheffler T., *Komentarz do art. 25–30*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Legalis 2016.
- Scheffler T., *Komentarz do art. 25–25a*, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Legalis 2023.
- Skuczyński P., *Etyka adwokatów i radców prawnych*, Warszawa 2016.
- Sołtys B., *Uczestnictwo w spółkach kapitałowych jako forma wykonywania zawodu radcy prawnego*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” 2022, nr 2, <https://kirp.pl/publikacja/https-kirp-pl-wp-content-uploads-2022-11-radca-nr31-net-pdf/>.
- Stanowisko (opinia) Komisji ds. Wykonywania Zawodu i Etyki OIRP w Krakowie dotyczące przedmiotu działalności kancelarii radcy prawnego oraz możliwości jednoczesnego wykonywania zawodu radcy prawnego i zawodu pośrednika w obrocie nieruchomościami – w związku z zasadami wykonywania zawodu i etyki radcy prawnego z dnia 9 września 2016 r., <https://oirp.krakow.pl/dla-radcow/stanowiska-komisji/stanowisko-komisji-ds-wykonywania-zawodu-i-etyki-oirp-w-krakowie-dotyczace-przedmiotu-dzialalnosci-kancelarii-radc-prawnego-oraz-mozliwosci-jednoczesnego-wykonywania-zawodu-radc-prawnego-i-zawodu-posrednika-w-obrocie-nieruchomosciami>.
- Suska A., *Konflikt interesów i zajęcia niedopuszczalne w kontekście zasady niezależności radcy prawnego*, [w:] *Niezależność radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, S. Patyra, T. Niedziński, Warszawa 2020.
- Zestawienie zmian rekomendowanych z dnia 24 czerwca 2022 r., <http://obsil.kirp.pl/wp-content/uploads/2022/06/KERP-rekomendacje-24.06.2022.pdf>.